بینەر لەشانۆی کوردی دا.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

هەرکات باسی شانۆی کوردی بکەین، دەبێت بینەر وەك پارچەیەکی هەرە کاریگەرو زیندووی جەستەی شانۆ تەماشا بکەین و پرسیاری ئەوە لەخۆمان بکەین، ئاخۆ لەو هەلو مەرج و ئاستەنگە دژوارانەی شانۆی کوردی پێیدا تێدەپەڕێ، بینەر لەکوێ ی هاوکێشە شان□ی□کە دایە؟
ئایا بینەر چ ر□□کی هەیە لەچارەسەرکردنی ئەو کێشانەو تا ئێستا لەو ئاستە مەعریفی و هوشیارییە دایە کە بتواتێت چارەنووسی شانۆی کوردی لەئەستۆ بگرێ و متمانەی پێ بکرێ؟ خۆ دیارە بینەری ئێمە بەدرێژایی دیرۆکی شانۆی کوردی، هەمیشە تینووی شانۆ بووە، پێی وابووە شانۆ مینبەرێکی کاریگەرە بۆ هەڵبڕینی دەنگی ئازادی، وروژاندنی هەقیقەت، گوزارشت کردن لەئەشکەنجەو ئازارەکانی میللەت.
بۆیە هەرکات دەرگای شانۆیان لەسەر داخستبێ، بە پەنجەرەکانەوە هاتۆتە ناو هۆڵی شانۆ، ئەگەر پەنجەرەکانیشیان داخستبێ، ئەوە دەرگاو پەنجەرەکانی لەبێخەوە دەرهێناوە، بۆ ئەوەی شانۆ ببینێ.
ئەمە لە زەمەنێکدا کە شانۆ دۆزێکی نەتەوەیی بوو، چەکێك بوو بۆ مقاوەمەت و خۆ راگری.
ئەو کات شانۆ لەشارو لەشاخ و لەقوتابخانەو لەدەشتودەر، لەهەر شوێنی بینەری لێ بوایە، گوتاری خۆی دەگەیاند.
هەموو شتێ لە تێکست و ئامانج و نواندندا کۆ دەبۆوە، بەڵام بینەرێکی پڕ لەتاسەت هەبوو بە جۆشەوە لەچاوەڕوانیت دابوو.
شانۆکارەکانیش لەو سەردەمەدا، بەهەمان حەماسی بینەر لەئێستا زێترو بە گەرم و گوڕترو رۆحیەتێکی نەتەوەیی و هونەرێکی بەکۆڵتر لەسەر شانۆ دەوەستان.
بەڵام لەگەڵ تێپەڕ بوونی زەمەن و دەرهاوێشتەکانی، بە پێی رۆژان وەزیفەی شانۆ لەجاران قورستر بوو، ئەرکی بینەریش بۆ لەئامێز گرتنی شانۆ سەختتر بوو..
شانۆ لەهەموو سەردەمێکدا لەرەحمی ئەو سەردەمە لەدایك دەبێت کە تێیدا دەژیت، زادەی حاڵەتە سایکۆلۆژی و فسیۆلۆژی ئەو کۆمەڵگایەیە کە ناتوانێت ببێتە پارچەیەکی لێك دابڕاو.
شانۆو کۆمەڵگا لەدوو جەمسەرەوە بەیەك دەگەنەوە:
لەجەمسەری یەکەمیاندا: هەمیشە کۆمەڵگا مەدەنیەکان، ئەوانەی شارستانیەتێکی دێرین و کولتوورێکی زیندوویان هەیە، شانۆ لەپێشەوەی پێداویستیە بایەخدارەکانی ژیانی خۆیان دادەنێن،

ئەوەندەی بوون و نەبونی نان و ئاو لەشانۆ دەڕوانن، بۆیە هەرگیز ناتوانن دەست بەرداری شانۆ بن.
بەشێکی زۆر لەژیانی خۆیان بۆ شانۆ تەرخان دەکەن، ئیدی شارەکانیان پڕ دەکەن لەهۆڵی شانۆیی، بۆ ئەوەی هەمیشە شانۆ لەو هۆڵانەدا جمەی بێ.
پەرە بە پەروەرەو دروست بوونی شانۆکار دەدەن و وڵاتیان پڕ دەکەن لە فێرگەو سەنتەرو ئەکادیمیای شانۆیی.
بۆیە هەرگیز هۆڵەکانیان بێ نمایشی شانۆیی نابێت و بژاقی شانۆییش لە جوڵە ناکەوێت.
لەجەمسەری دووەمدا: شانۆ وەزیفەی پێویستی خۆی بۆ پیشکەوتنی کۆمەڵگاو بەرزکردنەوەی ئاستی هوشیاریی و مەعریفی، بە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا بەرجەستە دەکات، لەو ناوەندەدا بینەری شانۆیی دەبێتە بینەرێکی خاوەن ئەزموون و شارەزا کە لەشانۆ بگاو وەرگرێکی هوشیار بێت لە پرۆسەی شانۆیی دا.
بەم شێوەیە، هەم کۆمەڵگا خزمەتێکی بایەخدار پێشکەش بەرەوشی شانۆ دەکات، هەم لە بەرامبەردا شانۆ ڕۆڵی خۆی دەبینێ لەهوشیارکردنەوەی کۆمەڵگاو تێر کردنی هزرو خواستە رۆحییەکانی.
شانۆ چ بینەرێکی دەوێ؟
بینەر پارچەیەکی زیندووی رەگەزەکانی شانۆیە و هەموو پێکهاتەکانی شانۆ ئاراستەی بینەر دەکرێن، بۆ ئەوەی ئەویش بەرۆڵی خۆی هەوڵی ئەوە بدات بەهەموو توانا سایکۆلۆژی و فیزیکی و ئایدۆلۆژییەکانی خۆیەوە، توانای ئەوەی هەبێت، هەموو ئەو تەوژمانە وەربگرێت کە ئاراستەی دەکرێت، چونکە هیچ لەرەگەزەکانی دیکەی شانۆ نابنە ئەلتەرناتیف بۆ بینەرو شوێنی ئەو لەنمایشێکی شانۆییدا پڕ ناکەنەوە تەنها بینەر خۆی نەبێت .
لەقۆناغی دووەمی وەرگرتن دا، دەبێت وەرگر دەسەڵاتی ئەوەی هەبێت، هەموو توانا مەعریفی و هونەری و زانستییەکانی خۆی بخاتە گەڕ، بە خوێندنەوەی ئەو هێماو ستاتیکاو دەلالات و پرسیارە نادیارانەی بەرکەوتە لەگەڵ مێشك و هزری دا دروست دەکەن.
چۆن لەشانۆی نوێ دا، شانۆ هەر تەنها زمانێکی نییە بۆ وەرگرتن، کە دەق بە تەنها سەرچاوەی وەرگرتن بێت و بینەر پشتی پێ ببەستێت، ئێستا جەستەی ئەکتەرو تەکنیکی شانۆیی و سینۆگرافیاو ئەدای ئەکتەر، بینەر دەوروژیّنن و شوێنی دەق دەگرنەوە، هەم بە گەیاندنی پەیامی شانۆیی، هەم بە هەژاندنی بینەرو جولاندنی هەستەکانی، بۆ ئەوەی هەر کاتە پەردەی شانۆ دادرایەوە، کاریگەری و ئاسەواری ئەو رەگەزانە بەئاسانی لەسەر هەست و مێشك و دەروونیدا کاڵ نەبنەوەو تا دێر زەمانێك لە زەهن و ئەندێشەی دا خول بخۆنەوە.

كەواتە چەند ئەوەندەى دەرهێنەرو ئەكتەرو هونەركارەكانى ديكە هەر يەكەو ئەركى تايبەتى خۆيان لەسەر شانۆدا هەيە، بينەريش بەفۆرمێكى تر، بەڵام بەهەمان ئاست ئەركى هەيە بۆ تەواوكردنى پەيامى شانۆيى.

دەسەڵاتى بينەر دەسەڵاتێكى ڕەها يە:

لە بەر ئەوەى هەمـــوو ئاراســـتەكان بەرەو رووى بينەرەو هەمـــوو ئامانجەكـانيش لەكۆتـايى دا بۆ خزمەتـى بينەرە، بۆيە بينەر يەكەم ماف و دوا مافى قسە كردنى هەيە، لەسەر هەر بەرهەمێكى شانۆيى، بەقەبوڵ كردنى يا ڕەتكردنەوەى، بە ئەمڕۆ، يان سبەينێ.

زۆر جاران كاتێ هەندێ لەدەرهێنەرو ئەكتەرەكان شكست دێنن، دەبن بەپارێزەرى خۆيـان و پاسـاو بۆ شكسـتەكانيان دەهێننەوە، كەچـى (سيزيف ئارنێ) ى گەورە ڕەخنەگرى شانۆيى بەريتانى دەڵێت: دەرهێنەر تا دوا لەحزەى ژێنەرال پرۆڤە مافى قسەكردنى هەيە، بەڵام دواى ئەوە تەنهـا ڕەخنەگـرو بينەرانـــن مـــافى هەڵســەنگاندنيان بۆ دەمێنێتەوە، تەنانەت راو بۆچوونى ڕەخنەگرەكانيش وەك بڕيارى بينەر ڕەها نيە، هەركاتێكيش بينەر بەرهەمێكى خستە سەبەتەى پەراوێزخستن، هيـــچ هێزێـــك نـــامێنێ ئەو بەرهەمە، يـــا ئەو دەرهێنەرو ئەكتەرە بگەڕێنێتەوە سەر ئاستى شكۆمەندى خۆى بەر لەشكست.

بەڵام دەكرێ لەپەراوێزى ئەودەسەڵاتە ڕەها يە بپرسين، ئەرێ كامە بينەرە خاوەنى بڕيارى ڕەها يە؟

ئەو بينەرە سادەيەى كە پێوەرى گشتى لاى ئەو تەنيا كات بەسەر بردن و پێكەنينێكى كاتى رووكەشى بێ مەغزايە و ئەهلى نواندنى پێ لە تەهريج و شانۆى بازرگانيە؟

يـان نـوخبەيەكى پێگەيشتـووى خـاوەن ديـدو ئايـديا يەكى قـوڵ و پڕ لەستاتيكا؟

بينەرى كورد دابەشى هەردوو بەرە بووە، بۆ سەردەمانێك كە شانۆى بازرگانى باوبوو، كۆمەڵێ موهەريج هۆڵى شانۆكانيان بەكەسانى سادەو پرۆپاگەندەى موزەييەف پڕ دەكردەوە، زەرەرو زيانێكى گەورەيان بە شانۆ گەياندو ئەو هونەرە جوانەيان لە بەرچاوى بينەر ناشيرين كرد، بە شێوەيەك بينەرى راستەقينە شەرم لەخۆى بكاتەوە، بۆ لەحزەيەك بوێرى ئەوەى هە بێت لە هۆڵێكى ئاوادا ڕوونيشێ.

ئەو كات دەمانزانى ئەو دياردە ناشيرينە كاتيەو زەمەن لەگەڵ خۆيدا رايدەماڵێ، هەر كات بەرهەمى (جاد) پەيدا بوو، ئەو موهەريجانە لەشەرمى بينەر خۆيان دەشارنەوەو لە بەرچاوان ون دەبن .

بەڵام ئەوەى لەو نێوانەدا ئاستەمە ئەوەيە، كە تۆ پێويستيت بە كاتە، بۆ گۆڕينى واقعێكى تاڵ و نەرێنى بۆ واقعێكى ئەرێنى.

بەتايبەت بۆ گەڕانەوەى شكۆى شانۆيەكى تێكشكاو لە ڕەگو ڕيشەوە، بە شانۆيەك كە لەئاست خۆزگەو ئاواتى بينەر دابێت.

ئەگەر چاو لەرابووردووییەكی نزیك بپۆشین و بڕوانینە هەنگاوەكانی ئەمڕۆمان بۆ بینەری شانۆی كوردی، ئەوە بەگشتی، وێڕای لەبەرچاوگرتنی هەموو كێشەو ئاریشەكانی شانۆی كوردی، گەشبینیەك دەمانگری و هەست بەو گۆڕانە بنەڕەتیە دەكەین لەجۆری بینەرو حەماسی بینەر بۆ شانۆ.

بەڵام لەگەڵ ئەو گۆڕانكارییەی جۆری بینەر دەبێ بپرسین ئەو هۆكارانە چین كە بوون بە سەرچاوە بۆ دروست بوونەوەی بینەرێكی هوشیار بەشانۆ؟

بێگومان فاكتەری زۆر هەن، دەبنە وەڵامی ئەو پرسیارە، لەوانە:

1.دەست بەكاربوونی كۆمەڵێ دەرهێنەرو ئەكتەری ئەكادیمی بەتوانا، لەوانەی بەراستەقینە خەمخۆری ئایندەی شانۆی كوردین .

2.پشت بەستن بەداهاتی خۆیان بۆ بەرهەم هێنانی بەرهەمە شانۆییەكان، بێ ئەوەی چاوەڕوانی بودجەو هاوكاری حكومەت بكەن، یا چاوەڕوانی قۆرخ كردنی دەرفەتێك بن بۆ گەندەڵی لەسەر حیسابی شانۆیەكی پەڕپووت و هەژار.

3.ئامادەكردنی ئەو بەرهەمانەی كە لەگەڵ خواست و ئارەزووی ئەمڕۆی بینەری كورد دەگونجێن و دەبنە گەرەنتی بۆ راكێشانی بینەر، بەتایبەت راكێشانی خێزان بۆ هۆڵەكانی شانۆ، ئەو خێزانەی ساڵانێكی دوور بەحەسرتی ئاشنا بوونەوە بوون لەگەڵ شانۆدا.

4.سوود وەرگرتن لەتوانای ئەكتەری لێهاتوو، لەوانەی بینەر ئارەزووی نواندنیان دەكەن و توانای داهێنانیان هەیە لەشانۆدا.

هەندێ نمایشی شانۆیی كە لەسەر ئەو بنچینانە بەرهەمی خۆیان پێشكەش كردووە، لەچەند لایەكەوە بە قازانجی شانۆی كوردی هەڵكەوتنەوە:

یەكەم: ئاستی شانۆی كوردییان بەشێوەیەك بەرز كردەوە، كە هەر دەرهێنەرێك بیەوێت بەرهەمێكی نوێ ی شانۆیی پێشكەش بكات، دەبێت بەهەمان شێوە لەوە بگا كە بینەر چی لە شانۆ دەوێت ؟ هێزی راكێشانی بینەری بۆ هۆڵەكانی شانۆ هەبێت.

بەم شێوەیە دروست بوونی ركابەری لەسەر داهێنان لە نێوان دەرهێنەرەكاندا دەبێتە بنەمایەكی پتەو بۆ سەر لە نوێ دروست بوونەوەو دەست پێ كردنی قۆناغێكی نوێ لەشانۆی كوردی دا.

جوگرافیای شانۆیی

وەك لۆژیك بینەرو شانۆ دوو هاوكێشەی هاوتەریب و هاوبەشن لەگەڵ یەكتردا، هیچیان بەبێ ئەوی تریان بوونیان نیە، ماهیەتی هەر یەكێكیان بەوی تریانەوە بەندە.

بەڵام ئەو هاوكێشەیە لەنیشتیمانی ئێمەدا هاوكێشەیەكی ناوازەیەو شانۆو بینەر نەخراونەتە ناو یەك بازنە.

رەنگە لەهەندێ شوێنی جوگرافی وەك شاری هەولێرو دهۆك بینەر هەبێ

بەڵام شانۆ نەبێ، لەشارێکی وەك کەرکووك و سلێمانی شانۆو بینەر هاوتەریبن، لەچەمچەمال و کەلارو دەربەندیخان و سۆران بینەر زۆرترە لەشانۆ.. بەڵام هیچ لەو شارو شارۆچکانە وەك شاری هەولێر مەحروم نەکراون لە شانۆو بینەریان ئەوەندە پێ لە تاسەو حەسرەت نین بۆ شانۆ، کە تێیدا نەك هەر تەنها بینەرانی ئەو شارە بەناچاری بۆ تینوویەتی شکانیان لەشانۆ ئەو شارو ئەو شار دەکەن و شانۆکارەکانیان دەستەپاچەو بۆ ئومێد بوون لەچوونە سەر شانۆ، وای لێهات ئەو شارە دێرینەی شانۆو هەواری تەڵعەت سامان و سەباح عەبدولڕەحمان وفەرهاد شەریف و فەتاح خەتاب و سەعدون یونس و دەیان کەڵە دەرهێنەرو سەدان ئەکتەری بەتوانا، ببنە خاوەنی کەلاوەیەکی شانۆیی، کە تەنها یادگاریەکانی تێدا بمینێتەوە.
کەچی لەنێو ئەو شەوەزەنگە شانۆییەشدا بینەری هەولێر بینەرێکی هەمیشە ئامادەیە بۆ لەئامێزگرتنی شانۆو ئەو بەرهەمانەی دەبنە میوانی هەولێر.
جێگەی ئەسەفە کە لایەنێك نیە خۆی بەبەرپرسیار بزانێ بەرامبەر بەو مەرگەساتەی شانۆ لەو شارەدا، هەندێ لە بەرپرسەکانی ئەو شارە خەمخۆری چاکسازی نین لەو بوارەدا، چونکە پێیان وایە شانۆ سەرچاوەیەکی بازرگانی نیە، ئەوانەش کە بەرپرسی شانۆن، هەست دەکەن شانۆ ئەو پارەو چەورەی جاران نەماوە، بۆیە بوون و نەبونی لای ئەوان وەك یەکە.
ئەوەی لەو نێوەندەدا زەرەرمەند بێت، ئەو بینەرانەن کە خەریکە تامی شانۆیان لەبیر دەچێتەوە، ئەو شانۆکارانەن کە وەك ئاسن ژەنگیان هەڵهێنا.